

SO‘Z MA’NOSI: SEMANTIK KALKA, SEMANTIK

O‘ZLASHMA VA SEMANTIK O‘ZGARISH

Sharipova Saboxon Abdillajonovna

Namangan davlat universiteti, Ingliz

tili kafedrası katta o‘qituvchisi

Phone: +998990017335

E-mail: sabohatsharipova2375@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada so‘z ma’nosining o‘zgarishi, kengayishi va rivojlanishi tahlil qilinadi, ayniqsa semantik kalka, semantik o‘zlashma va semantik o‘zgarish jarayonlari o‘rganiladi. Maqola tilshunoslikda semantik kalkalar va o‘zlashmalarni tilda yangi ma’nolarni yaratishdagi o‘rni hamda semantik o‘zgarishlarning tarixiy ravishda so‘zlarning ma’nosini qanday o‘zgartirishi haqida batafsil ma’lumot beradi. O‘zbek va ingliz tillaridan misollar keltirilgan bo‘lib, bu jarayonlarning tillar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir va madaniy almashinishni qanday aks ettirishi ko‘rsatiladi.

Kalit so‘zlar: So‘z ma’nosi, semantik kalka, semantik o‘zlashma, semantik o‘zgarish, til o‘zgarishi, lingvistika, o‘zbek tili, ingliz tili, leksik ta’sir, so‘zning kengayishi

Kirish.

Soʻz maʼnosining oʻzgarishi, kengayishi va rivojlanishi lingvistika sohasida juda muhim mavzudir. Tillar oʻrtasidagi oʻzaro taʼsir, ayniqsa, semantik kalka, semantik oʻzlashma va semantik oʻzgarishlar orqali amalga oshadi. Bu jarayonlar til oʻzgarishining turli shakllarini tashkil etadi va yangi soʻzlar, iboralar va maʼnolarni yaratishda muhim rol oʻynaydi. Mazkur maqolada semantik kalka, semantik oʻzlashma va semantik oʻzgarishlarning oʻzaro farqlari, ularning tilshunoslikdagi oʻrni va ushbu jarayonlarning oʻzbek va ingliz tillaridagi misollari tahlil qilinadi.

Metodologiya.

Maqolada tilshunoslik va semantik tadqiqotlardan foydalanilgan. Asosan oʻzbek va ingliz tillaridan misollar keltirilgan. Tadqiqotda semantik kalka, semantik oʻzlashma va semantik oʻzgarishlarning tildagi oʻrni va ular orasidagi farqlarni tushuntirishga eʼtibor qaratilgan.

Natijalar

1. Semantik Kalka. Semantik kalka – bu boshqa tildan olingan soʻzning maʼnosini toʻgʻridan-toʻgʻri tarjimai orqali yangi maʼno hosil qilish jarayonidir. Bu holatda, maqsad tilidagi soʻzning maʼnosi kengaytiriladi yoki oʻzgartiriladi.

Misollar:

- Oʻzbek tilidagi semantik kalka:**

Kompyuter sichqonchasi — inglizcha *computer mouse* soʻzidan semantik kalka sifatida olingan. "Mouse" (sichqon) soʻzi soʻzma-soʻz tarjima qilingan boʻlib, bu soʻz yangi texnologik maʼnoda ishlatiladi.

- **Ingliz tilidagi semantik kalka:**

Inglizcha *skyscraper* (baland bino) soʻzi ispan tiliga *rascacielos* sifatida semantik kalka sifatida kirgan. "Rasca" (qirib tashlash) va "cielos" (osmon) soʻzlari birlashib, yangi maʼno yaratgan.

Semantik kalkalar tilga yangi soʻzlar kiritish va eski soʻzlarning maʼnosini kengaytirishda yordam beradi. Bu jarayon tilning moslashuvchanligini taʼminlaydi.

2. Semantik Oʻzlashma.

Semantik oʻzlashma – bu boshqa tildan olingan soʻzning yangi maʼnoga ega boʻlishidir. Bunda, oʻzlashma soʻz nafaqat tilning fonetik va morfologik shaklini qabul qiladi, balki uning maʼnosi ham oʻzgaradi.

Misollar:

- **Oʻzbek tilidagi semantik oʻzlashma:**

Mobil telefon soʻzi ingliz tilidagi *mobile phone* soʻzidan oʻzlashtirilgan boʻlib, bu soʻzning maʼnosi telefonning harakatlanuvchanligini ifodalaydi.

- **Ingliz tilidagi semantik oʻzlashma:**

Inglizcha *email* soʻzi lotincha *epistula* soʻzidan oʻzlashtirilgan, ammo "epistula" anʼanaviy maktubni anglatadi, *email* esa elektron pochta maʼnosini bildiradi.

Semantik oʻzlashmalar koʻpincha yangi texnologiyalar yoki globalizm jarayonlari bilan bogʻliq ravishda tilga kiradi va soʻzlar oʻz maʼnosini kengaytiradi.

3. Semantik Oʻzgarish. Semantik oʻzgarish – bu soʻzning maʼnosining tarixiy ravishda oʻzgarishidir. Soʻzlar vaqt oʻtishi bilan yangi maʼnolarni oladi, baʼzan eski maʼnolar yoʻqoladi yoki butunlay yangi maʼnolar bilan almashtiriladi.

Misollar:

- **O'zbek tilidagi semantik o'zgarish:**

Yurak so'zi, avvaliga anatomik organ sifatida ishlatilgan bo'lsa, hozirda u ko'proq "insonning ichki tuyg'ulari" yoki "uchun muhabbat" ma'nolarida ham ishlatiladi.

- **Ingliz tilidagi semantik o'zgarish:**

Gay so'zi tarixda "quvnoq" yoki "baxtli" ma'nolarini bildirgan bo'lsa, hozirda u asosan jinsiy orientatsiya bilan bog'liq bo'lgan ma'noda ishlatiladi.

Semantik o'zgarishlar tilda tabiiy ravishda sodir bo'ladi va ularning asosiy sabablaridan biri jamiyatdagi madaniy, ijtimoiy va texnologik o'zgarishlardir. Semantik kalka, semantik o'zlashma va semantik o'zgarishlar bir-biriga bog'liq bo'lsa-da, ular o'zining o'ziga xos xususiyatlariga ega. Semantik kalkalar yangi so'zlar yaratishda va mavjud so'zlarning ma'nolarini kengaytirishda yordam beradi. Semantik o'zlashmalar boshqa tildan yangi ma'nolarni qabul qilishni anglatadi, semantik o'zgarishlar esa so'zlarning tabiiy rivojlanishi natijasida yuzaga keladi.

Xulosa.

Semantik kalka, semantik o'zlashma va semantik o'zgarishlar tilda yangi ma'nolar yaratishda va mavjud so'zlarning ma'nolarini o'zgartirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu jarayonlar tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va madaniy almashinish jarayonlarini ko'rsatadi. Tillar bir-biridan o'zlashtirish va o'zgarishlar orqali rivojlanadi va yangi ehtiyojlarga moslashadi.

Adabiyotlar:

1. Lorenzo, F. (1996). *El calco semántico: Un análisis de los calcos del inglés al español*. Madrid: Editorial Cátedra.
2. García Yebra, V. (1981/1989). *Introducción a la semántica*. Barcelona: Editorial Ariel.
3. Gómez Capuz, A. (1998). *El préstamo lingüístico: Tipologías y análisis contrastivo*. Madrid: Ediciones Akal.
4. Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact: Findings and Problems*. New York: Linguistic Circle of New York.